

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten.

Genom en den 31 maj 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 301, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

1 §.

Till krigsmän — — — av krigsmakten.

Under 1:o) — — — vid krigsmakten.

Till krigsmän hänföras ock, under tid då de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, de som tillhöra hemvärnet eller eljest tagit anställning vid krigsmakten såsom frivilliga i egenskap av befäl eller manskap, även om de icke på grund av ovan givna stadganden äro att anse såsom krigsmän.

7 §.

Att värnpliktige, reservpersonal samt vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer ävensom hemvärnspersonal och andra frivilliga, varom i 1 § 3 mom. förmäles, ändå att de icke, enligt vad ovan är sagt, lyda under denna lag, i vissa fall äro underkastade straff efter densamma, därom stadgas i 61, 97, 130, 132 och 157 §§.

61 §.

Vad i 48—54 och 59 §§ finnes stadgat om krigsmän skall i tillämpliga delar gälla beträffande dels värnpliktige, dels officerare, underofficerare och manskap, hörande till krigsmaktens reservpersonal, dels vid lots- och fyr-

¹ Senaste lydelse se 1937: 192.

inrättningarna anställda personer, dels ock hemvärnspersonal och andra frivilliga, varom i 1 § 3 mom. sägs, ändå att de icke skulle vara att hänföra till krigsmän. Likaledes skall vad i 56 § är stadgat om vissa ämbets- och tjänstemän, som utan att vara krigsmän lyda under denna lag, äga motsvarande tillämpning å till krigsmaktens reservpersonal hörande civila ämbets- och tjänstemän, som äro tjänstgöringsskyldiga vid mobiliserad avdelning, ehuru denna lag icke eljest skulle vara å dem tillämplig.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I strafflagen för krigsmakten hänföras enligt 1 § till krigsmän, bland andra, officerare och underofficerare vid krigsmakten samt manskap med fast anställning vid krigsmakten, värnpliktiga under den tid de fullgöra dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten samt då de under färd till eller från sin tjänstgöringsort stå under militärbefäl, ävensom medlemmar av frivilliga för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar under den tid de för sådant ändamål tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten. Till officerare och underofficerare samt fast anställt manskap räknas icke blott personal med beställning på aktiv stat vid krigsmakten utan jämväl övertalig personal samt reservpersonal, den sistnämnda dock allenast under tid då den fullgör tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten.

I 7 § stadgas, att värnpliktiga och de som tillhöra reservpersonalen äro underkastade straff enligt vissa efterföljande paragrafer, bl. a. 61 §, även då de icke äro att anse som krigsmän, d. v. s. även då de icke fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Enligt 61 § skall sålunda vad i 48—54 och 59 §§ finnes stadgat om krigsmän i tillämpliga delar gälla beträffande värnpliktiga samt officerare, underofficerare och manskap, hörande till krigsmaktens reservpersonal, ändå att de icke skulle vara att hänföra till krigsmän. Av sistnämnda paragrafer innehålla 48—54 §§ straff för rymning och olovligt undanhållande samt för underlåten anmälan efter frånvaro med laga förfall. 59 § stadgar straff för stympning m. m.

I skrivelse till Konungen den 20 maj 1940 har *överbefälhavaren över rikets försvarskrafter* framhållit, att de krigsfrivilligas ställning i straffrättsligt hänseende icke kunde anses tillfredsställande reglerad genom de nuvarande bestämmelserna i strafflagen för krigsmakten. Alla frivilliga, som icke nu vore att anse såsom krigsmän och vore avsedda för krigstjänstgöring, borde hänföras till krigsmän. På grund härav borde i 1 § strafflagen för krigsmakten införas ett stadgande, att till krigsmän skulle hänföras även de som, utan att på grund av värnpliktslagens föreskrifter eller eljest vara krigstjänstskyldiga, efter eget åtagande antagits för krigstjänstgöring vid krigsmakten, dock endast under tid då de fullgöra tjänstgöringsskyldig-

het vid krigsmakten. Införandet av ett sådant stadgande syntes böra för-
anleda en motsvarande ändring i 7, 61, 130 och 157 §§ nämnda lag.

Vid skrivelsen har fogats en inom arméstaben upprättad promemoria. I denna anföres, att de frivilliga, om man bortser från visst fall i marinen, ej inneha beställningar på »aktiv stat», varom talas i 1 § strafflagen för krigsmakten. Med övertalig personal, som likaledes omförmäldes i lagrummet, avsåges vissa surnumerära officerare och underofficerare samt viss personal som erhållit avsked från beställning på aktiv stat. Reservpersonalen omfattade vid armén och flygvapnet endast officerare, underofficerare och underbefäl. Alla till befäl i krigstid lämpliga frivilliga kunde icke lämpligen konstitueras till befäl i reserven. I allt fall kunde frivilliga, som antoges till meniga i armén och flygvapnet, icke hänföras till dessa kategorier av krigsmän. Däremot kunde vid mobilisering för fyllandet av behovet i flottans eller kustartilleriets reserver anställas frivilliga såsom befäl och meniga för den tid mobiliseringen varade. Dessa frivilliga omfattades av begreppet reservpersonal och vore följaktligen krigsmän. Till reservpersonalen hänfördes numera även landstormsofficerare. Under vissa förhållanden kunde frivilliga, vilka på grund av nu gällande bestämmelser icke vore att anse såsom krigsmän, lyda under strafflagen för krigsmakten. Enligt 6 § skulle nämligen under denna lag lyda, förutom krigsmän, även viss angiven civil personal samt envar som med behörigt tillstånd åtföljde krigsmaktens fartyg på sjötåg eller vore tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljde mobiliserad avdelning av krigsmakten, ändå att han icke eljest skulle lyda under lagen. Då numera frivilliga kunde konstitueras till sådana civila befattningar som omförmäldes i denna paragraf, komme de frivilliga som antoges för sådana befattningar att lyda under strafflagen för krigsmakten. Under denna lag skulle vidare, som nämnts, enligt paragrafen lyda envar som vore tjänstgöringsskyldig vid mobiliserad avdelning av krigsmakten. Med stadgandet hade åsyftats präster, domare, åklagare, sjukvårdare och dylika, men även om ordalagen kunde anses innesluta även andra frivilliga, komme i allt fall icke alla frivilliga att lyda under strafflagen för krigsmakten. Om t. ex. en avdelning bildades av frivilliga, kunde den knappast anses såsom mobiliserad på sätt i paragrafen förut-sattes.

I detta sammanhang bör särskilt uppmärksammas den form av frivillig anställning vid krigsmakten som är avsedd att tillämpas inom hemvärnet. Den 26 april 1940 har Kungl. Maj:t efter anmälan av chefen för försvarsdepartementet beslutat avlåta proposition till riksdagen (nr 257) i detta ämne. Hemvärnet är avsett att utgöra en militär organisation på frivillighetens grund med vissa särskilda uppgifter till hemortens skydd. Den som antages till hemvärnsman skall dels under fredstid deltaga i övningar dels ock under krigstid efter kallelse inställa sig till tjänstgöring, när behov därav uppkommer. I övrigt skall hans egenskap av hemvärnsman icke hindra honom att ägna sig åt sitt civila arbete.

I anledning av vad sålunda förekommit har inom justitiedepartementet upprättats nu föreliggande förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7 och 61 §§ strafflagen för krigsmakten.

I propositionen anför *föredragande departementschefen*:

»Vad nu anförts visar att de krigsfrivilligas ställning icke är i straffrättsligt hänseende fullt tillfredsställande reglerad. Av 6 § strafflagen för krigsmakten torde visserligen följa, att de frivilliga lyda under denna lag, då de enligt anställningsavtalet tjänstgöra vid sådant i rikets krigsmakt ingående förband som är ställt på krigsfot. Även om anställningen avser egentlig vapentjänst, utgör detta emellertid icke någon borgen för att den frivillige är att anse såsom krigsman jämlikt 1 § och därmed underkastad de regler som gälla för sådan. Huruvida så blir fallet är beroende av den form i vilken anställningen skett. Härutinnan tillämpas för närvarande olika metoder vid de skilda försvarsgrenarna.

Det är uppenbarligen av vikt att de frivilliga vid krigsmakten — med undantag givetvis för sådana som inneha rent civila befattningar — bliva i straffrättsligt hänseende likställda med övrigt militärt befäl och manskap under den tid de fullgöra tjänstgöringsskyldighet enligt anställningsavtalet.

Frågan om de krigsfrivilligas ställning har sin största betydelse i tider då för ökning av försvarsberedskapen och uppsättande av fältförband rekrytering till krigsmakten måste ske i andra former än de vanliga. Särskilt beträffande hemvärnets personal synes det dock vara angeläget att dess straffrättsliga ställning regleras även för fredstid. De som tillhöra hemvärdet torde böra anses som krigsmän icke blott då de tjänstgöra under krigsförhållanden utan även då de i fredstid deltaga i påbudna övningar.

En lagändring är för nu angivna ändamål erfordrig. Denna torde böra vidtagas på det sätt att till 1 § strafflagen för krigsmakten fogas ett nytt stycke, vari föreskrives att till krigsmän hänföras, under den tid de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, de som höra till hemvärdet eller eljest tagit anställning vid krigsmakten såsom frivilliga i egenskap av befäl eller manskap, även om de icke på grund av paragrafens stadganden i övrigt äro att anse såsom krigsmän.

Beträffande värnpliktiga, de som räknas till krigsmaktens reservpersonal m. fl., vilka lyda under strafflagen för krigsmakten endast då de fullgöra tjänstgöringsskyldighet, gäller såsom i det föregående nämnts, att vissa straffbestämmelser i lagen bliva tillämpliga å dem även under tid då de icke äro i tjänstgöring. De praktiskt viktigaste av bestämmelserna äro de som stadga straff för den som olovligen uteblir från tjänstgöring. Dessa stadganden torde böra gälla även i fråga om frivillig, som utan laga förfall underlåter att inställa sig när han enligt anställningsvillkoren är skyldig därtill. Härför erfordras att ändring vidtages i 7 och 61 §§. I övrigt torde icke vara behöfligt att för de frivilligas vidkommande utsträcka lagens tillämplighet till annan tid än tjänstgöringstiden.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet har inhämtat följande:

Ansökan om antagning till *hemvärnsman* skall ske enligt fastställt formulär. Den sökande skall anhålla att bli antagen till hemvärnsman vid hemvärdet inom angiven kommun. Samtidigt har han att förklara sig villig att, intill dess hemvärnsorganisationen slutligen fastställts, för fyllande av de uppgifter, som med hemvärdet avses, tjänstgöra såsom krigsfrivillig. Några kontrakt om anställning såsom hemvärnsman hava ännu icke upprättats.

Den som vill bli antagen såsom krigsfrivillig för *luftbevakningstjänst* skall underteckna särskild förbindelse. Enligt denna förbinder han sig att i visst antal veckor tjänstgöra inom luftbevakningen och att härvid ställa sig till efter rättelse de föreskrifter, vilka i och för vederbörandes tjänst komma att utfärdas. Den sökande förbinder sig vidare att icke yppa något till vem det vara månne om sin tjänstgöring och den tjänst han kommer att fullgöra. Enligt utfärdade anvisningar bör antagningen till tjänst av nu angiven art om möjligt avse en period av minst sex veckor.

De personer som taga anställning vid krigsmakten såsom frivilliga i egen-
skap av befäl eller manskap måste givetvis underkastas lydndsplikt samt
skyldighet att inställa sig för tjänstgöring vid krigsmakten när så påfordras.
Det synes självklart att befälhavare måste beträffande alla underlydande
ha möjlighet att upprätthålla disciplinen samt att frivilliga, som ofta få
mycket viktiga uppdrag, icke skola äga undandraga sig tjänstgöring, när de
behöva tagas i anspråk. På den grund äro straffbestämmelser påkallade.
I propositionen föreslås att de frivilliga hänföras till krigsmän under den tid
de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten samt att de även i vissa
andra fall skola kunna ådömas straff enligt strafflagen för krigsmakten.
Vissa betänkligheter ha inom utskottet anförts mot att frivilliga, särskilt
ungdomliga sådana, skola vara att hänföra till krigsmän, när det gäller öv-
ningar i fredstid. Utskottet vill emellertid erinra om, att allmänna straffla-
gens principer i fråga om tilltalade i åldern 15—18 år äro tillämpliga även å
krigsmän i denna ålder. Till följd härav kan bland annat det straff som
eljest bort följa å brottslig gärning, enligt 5 kap. 2 § strafflagen i dess år
1935 antagna lydelse, nedsättas efter omständigheterna.

Utskottet.

Utskottet vill framhålla betydelsen av att för de frivilliga klargöres, vilken
ställning de intaga i straffrättsligt hänseende.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 juni 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Ewerlöf, Karl Karlsson, Karl Johan Olsson, Caap, Verner Andersson* och *Knut Petersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Lindmark, Ryberg, Olsson i Mellerud, Gezelius, Berg, Landgren* och *Nilson* i Eskilstuna.

Reservation

av herrar *Olsson i Mellerud* och *Berg*.
